

ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ОБУМОВЛЕНОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ (2001-2005 РР.)

О. О. Пащенко,
кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри
кримінального права № 1
Національного університету
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»

Кримінально-правова норма, що передбачає в Україні відповідальність за торгівлю людьми, пройшла у своєму розвитку три етапи: 1) доповнення КК 1960 р. ст.124-1, яка встановила кримінальну відповідальність за торгівлю людьми; 2) прийняття КК 2001 р., ст. 149 якого мала істотні відмінності порівняно зі ст. 124-1 КК 1960 р. 3) зміна редакції ст. 149 КК 2001 р. Законом України № 3316-IV від 12 січня 2006 р. Отже, вважаємо за необхідне здійснювати аналіз поглядів науковців окремо щодо кожного із названих етапів. Проблемі боротьби з торгівлею людьми в Україні в цей період було присвячено багато робіт. При цьому лише в деяких із них окремим обставинам соціальної обумовленості кримінальної відповідальності приділили увагу В. І. Борисов, Т. І. Возна, В. В. Голина, Б. М. Головкін, О. М. Гумін, Н. О. Гуророва, М. І. Данількевич, Н. А. Зелінська, В. А. Козак, К. Б. Левченко, Я. Г. Лизогуб, А. С. Політова, А. В. Савченко та інші правники. Комплексне ж вирішення цієї проблеми наявне лише в дослідженнях А. М. Орлеана, О. В. Наден, В. А. Підгородинського та авторського колективу монографії «Протидія організованій злочинності у сфері торгівлі людьми» (2005 р.), відповідні підрозділи якої написали В. С. Батиргарєєва, Д. О. Гарман, О. М. Лемешко.

Метою цієї статті є аналіз висновків зазначених науковців, що дасть можливість врахувати їх досвід під час з'ясування соціальної обумовленості чинного законодавства про кримінальну відповідальність щодо протидії торгівлі людьми, а також використати його в процесі формування сучасної методики криміналізації суспільно небезпечних діянь.

В авторефераті кандидатської дисертації «Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми за кримінальним законодавством України» [1] В.А. Підгородинський в розділі 1 «Історичні та правові аспекти криміналізації торгівлі людьми» аналізує норми права Стародавньої Греції, Риму, Китаю, інших країн, а також міжнародно-правові угоди з розглядуваного питання, тобто історичні та міжнародно-правові фактори криміналізації торгівлі людьми. Дослідження історичного фактора (за термінологією дисертанта — *аспекту*) дало правникові змогу зробити висновок, що це явище спочатку не лише не заборонялося, а й активно підтримувалося державами, оскільки оподаткування торгівлі людьми приносило значні прибутки. І лише з часом деякі країни почали встановлювати норми, що передбачали відповідальність за торгівлю людьми. Тобто дослідження науковцем історичного фактора дає змогу твердити, що суспільство поступово дійшло висновку щодо необхідності криміналізації торгівлі людьми, а на момент прийняття КК 2001 р. Україна вже мала трирічний досвід протидії цьому явищу за допомогою методів кримінального права. Автор зазначає, що торгівлю людьми було вперше засуджено на міжнародному рівні на початку ХІХ ст., і від того часу укладено понад 20 таких угод. Причому перші угоди засуджували лише работоргівлю, а впродовж всього ХХ ст. приймалися міжнародні конвенції, які забороняли торгівлю жінками і дітьми з метою їх подальшої сексуальної експлуатації. Таким чином, увага приділялася подальшим наслідкам, а не власне торгівлі людьми. При цьому захищалися права лише жінок і дітей (а чоловіків – ні). На підставі зазначеного дослідник робить висновок, що на міжнародному

Публікацію присвячено аналізу наукових поглядів щодо проблеми соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за торгівлю людьми в Україні. Розглянуто точки зору правознавців стосовно соціальної обумовленості норми, передбаченої ст. 149 КК України в редакції від 5 квітня 2001 р. Встановлено, що необхідність зміни редакції зазначеної статті КК у 2006 р. була викликана саме неврахуванням законодавцем деяких із обставин соціальної обумовленості.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, закон про кримінальну відповідальність, соціальна обумовленість, криміналізація, торгівля людьми

рівні слід укладати угоди, які забороняють торгівлю людьми, а не окремими категоріями людей [1, 8]. Тобто дослідження міжнародно-правового фактора допомогло науковцеві виявити прогалини у міжнародно-правовому регулюванні заборони торгівлі людьми. Наприкінці роботи, в її п'ятому розділі, дослідник аналізує кримінальне законодавство окремих іноземних держав щодо заборони торгівлі людьми [1, 12-13]. Очевидно, що цей матеріал стосується порівняльно-правових факторів криміналізації, тому вважаємо, що його було б логічніше розташувати після розділу 1 «Історичні та правові аспекти криміналізації торгівлі людьми» або включити в цей розділ, адже порівняльно-правові фактори також належать до «правових» (аспектів – за термінологією дисертанта). Аналіз відповідних обставин привів автора до висновку, що країни, які переважно є постачальниками людей для продажу за кордон, у кримінальних законодавствах містять норми, що передбачають відповідальність саме за торгівлю людьми і на відміну від ст. 149 КК України (в редакції 2001 р.) суб'єктивна сторона відповідних злочинів не містить спеціальної мети, і настання відповідальності не пов'язується із переміщенням через державний кордон. Що ж стосується країн, в які переважно продаються громадяни України, то більшість із них в кримінальному законодавстві забороняють не торгівлю людьми, а найбільш поширений наслідок цього злочину – примушування до зайняття проституцією [1, 5–13]. Дослідження порівняльно-правового фактора дало науковцеві змогу сформулювати пропозиції щодо необхідності зміни ст. 149 КК; деякі з них знайшли відображення у новій редакції цієї норми.

Таким чином, В. М. Підгородинський проаналізував історичний, міжнародно-правовий та порівняльно-правовий фактори (обставини) соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за торгівлю. Водночас слід відзначити, що в авторефераті науковець писав про «криміналізацію», а не про «соціальну обумовленість». На нашу думку, перевагу слід надавати останньому терміну, оскільки криміналізація стосується явищ, які на момент дослідження ще не є злочинами, і треба доводити необхідність оголошення їх такими. На противагу цьому – соціальна обумовленість стосується вже наявних кримінально-правових норм (законів про кримінальну відповідальність). Зважаючи на те, що на час проведення дослідження торгівля людьми вже визнавалася злочином (тобто була криміналізована), казати про криміналізацію такого (вже криміналізованого) явища навряд чи доречно. Крім того, дослідник чітко не визначився із іменуванням обставин, що, на його думку, слід враховувати при криміналізації, використовуючи лише зворот «історичні та правові аспекти» (курсив авт. – О. П.).

Про «криміналізацію», а не про «соціальну

обумовленість» писала і О. В. Наден у своїй монографії «Торгівля жінками як кримінально-правова та соціальна проблема сучасності» [2]. В підрозділі 1.1 «Історико-правові аспекти рабства, работоргівлі й торгівлі жінками» серед іншого аналізуються окремі положення нормативних актів (є всі підстави розглядати їх як історичні фактори, які обумовлюють кримінальну відповідальність за торгівлю людьми), починаючи з Законів Хаммурапі і до Уложення про покарання кримінальні та виправні 1903 р., а також міжнародно-правові документи XIX – першої половини XX ст., що визнавали злочинами рабство і работоргівлю [2, 9–33]. Це дало змогу дослідниці з'ясувати, що такий злочин, як рабство, работоргівля і торгівля людьми, був відомий здавна, але відповідальність і покарання за нього залежали від соціального походження та становища людини. О. В. Наден встановила, що тільки в XIX – на початку XX ст., коли купівля-продаж людини та інші незаконні угоди щодо передання людини набули небувалого поширення, світова спільнота була змушена прийняти відповідні закони, що передбачали відповідальність за вчинення таких дій [2, 33–34]. На підставі аналізу положень чинних міжнародно-правових документів щодо протидії торгівлі людьми авторка робить висновок, що необхідно домагатися на національному рівні імплементації відповідних стандартів і норм, зокрема у законотвірчу практику [2, 70]. Підрозділ 2.2 «Визначення поняття «торгівля людьми» і «торгівля жінками» в міжнародному праві» присвячений аналізу зазначених понять в міжнародно-правових актах.

Науковець аргументовано наголошує на тому, що чітке визначення торгівлі людьми як злочину є важливим початковим моментом будь-яких заходів, спрямованих на протидію цьому злочину: «Якщо злочин не має чіткого визначення, дослідження про масштаби проблеми і пошук її можливих рішень не є можливими» [2, 71]. Аналіз різноманітних тлумачень поняття «торгівля людьми» [2, 72–79] дав змогу О. В. Наден виокремити головні ознаки цього злочину та знайти дефініцію, якої повинні дотримувати законодавці на національному рівні [2, 80]. Очевидно, що з точки зору проблеми соціальної обумовленості закону про кримінальну відповідальність цей матеріал стосується таких факторів, як «єдність і визначеність термінології» та «системно-правова несуперечливість». Дослідниця також виявила, що закон кожної країни використовує власне визначення поняття «торгівля людьми», та дійшла висновку, що в законодавстві деяких країн воно розглядається в межах проституції і сексуальної експлуатації [2, 104], та вказала на проблеми, які можуть виникнути (і виникають) у правозастосовній практиці через відсутність чіткості в окремих дефініціях. Слід зауважити, що при цьому, однак, не розкривається сам термін «криміналізація», а також не йдеться про обставини, що

мають братися до уваги під час цього процесу.

Викладене дає підстави стверджувати, що О. В. Наден комплексно проаналізувала п'ять груп обставин, що обумовлюють кримінальну відповідальність за торгівлю людьми: історичні, міжнародно-правові, порівняльно-правові, єдність і визначеність термінології, системно-правова несуперечливість, хоча відповідної термінології правник і не використовувала.

Судячи зі структури роботи, обраної авторським колективом монографії «Протидія організованих злочинності у сфері торгівлі людьми» [3], підстави криміналізації і соціальна обумовленість розглядаються в різних підрозділах дослідження. Поза їх межами (на початку роботи) аналізується історико-правовий аспект протидії торгівлі людьми. Автори відповідних підрозділів В. С. Батиргарєєва, Д. О. Гармаш, О. М. Лемешко відзначають, що теорія криміналізації виникла як учення про сукупність чинників, які впливають на віднесення певної групи діянь чи окремого діяння до злочинного. Науковці розкривають значення слова «підстави» та відтворюють визначення терміна «підстави криміналізації», наведе-не Г. А. Злобіним у монографії «Основания уголовно-правового запрета» (1982 р.). Але далі зазначено: «розглядаючи проблематику *чинників криміналізації*» (курсив мій – О.П.); ще далі, але в цьому ж абзаці: «цей *принцип* береться до уваги у процесі криміналізації» (курсив мій – О.П.); на наступній сторінці, – що достатньо високий ступінь суспільної небезпечності «виступає основним *критерієм* криміналізації» (курсив мій – О. П.) [3, 135; 3,136]. З наведеного випливає, що науковці не проводять сутнісного розмежування між термінами «підстави», «чинники», «принципи», «критерії» криміналізації і використовують їх як синоніми.

Аналіз матеріалу, викладеного в підрозділі 3.1 монографії, дає зрозуміти, що до обставин, які мають враховуватися в процесі криміналізації торгівлі людьми, крім названого вже достатньо високого ступеня суспільної небезпечності, науковці відносять: високу динаміку (ці діяння, на думку дослідників, мають тенденцію до поширення; не є поодинокими; і водночас не належать до загальноприйнятих у цивілізованому соціумі); неможливість ефективної протидії за допомогою інших (не кримінально-правових) заходів; необхідність кримінально-правової гарантії конституційних прав та установлень; необхідність дотримання міжнародно-правових зобов'язань [3, 135-138]. Тобто таких обставин нараховується п'ять. Підсумовуючи викладене, науковці зазначають, що визнання відповідного діяння кримінально-протиправним – закономірний результат побудови української державності й підвищення рівня захисту її громадян [3, 138]. Закінчується підрозділ 3.1 пропозицією розглянути «названі підстави

криміналізації торгівлі людьми дещо докладніше» [3, 135-138]. Водночас наступний підрозділ має назву «Соціальна зумовленість криміналізації торгівлі людьми», отже, поняття «криміналізація» і «соціальна обумовленість» використовуються авторами як синоніми. З цим не вважаємо за можливе погодитися, адже, як вже відзначалося під час аналізу позиції В. А. Підгородинського, криміналізація стосується діянь, які на момент її проведення ще не були злочинними, тоді як соціальна зумовленість стосується відповідальності за діяння, яке вже є злочинним.

Підрозділ 3.2 починається з короткого аналізу (докладний було зроблено на початку роботи) історичного розвитку кримінального законодавства різних країн щодо відповідальності за торгівлю людьми, отже, історія протидії відповідному явищу визнається дослідниками однією з «підстав» криміналізації, а не розглядається поза межами соціальної обумовленості. Далі констатується, що «наявність відповідних кримінально-правових норм треба визнати традиційними для більшості розвинених країн світу» [3, 138], що свідчить про врахування такої обставини, як порівняльно-правова. Про досвід зарубіжних країн йдеться і на с. 145,146. Крім того, В. С. Батиргарєєва, Д. О. Гармаш, О. М. Лемешко акцентують увагу на відсутності «єдиної загальнови-знаної й чіткої уніфікованої термінології», що значно перешкоджає застосуванню кримінального законодавства. Зазначене відповідає, на нашу думку, фактору єдності й визначеності термінології. Наступним «чинником криміналізації торгівлі людьми» науковці називають «актуальність боротьби з поширеними випадками торгівлі громадянами України на етапі набуття незалежності» [3, 143]. Вважаємо таке визначення фактора відверто невдалим, адже вся проблема соціальної обумовленості закону про кримінальну відповідальність стосується з'ясування того, чи є необхідність існування відповідної кримінально-правової норми у законодавстві. Тим паче, «актуальність» науковці пояснюють тим, що «останнім часом торгівля людьми (...) отримала значного поширення» [3, 143]. Крім того, про динаміку і поширеність як самостійну підставу вже вказувалося на с. 137, а тому, можливо, науковці мають на увазі одне й те саме, розкриваючи тут більш докладно названий «чинник». Інакше було б доцільніше казати про врахування стану громадської думки, що з особливою нетерпимістю ставиться до таких проявів, або про зміни в умовах життя суспільства, завдяки яким стало можливим поширення цього явища. «Актуальність боротьби» не може виступати самостійною підставою криміналізації.

Аналіз матеріалу, викладеного в підрозділі 3.2 монографії, показує, що до п'яти раніше зазначених «підстав криміналізації» науковці додають

ще п'ять: історичний досвід, досвід зарубіжних країн, єдність і визначеність термінології, актуальність боротьби з поширеними випадками торгівлі громадянами України на етапі набуття незалежності, Укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України. Тож відповідних «підстав» загалом можна нарахувати десять. У докладному розгляді відповідних обставин, на нашу думку, як раз і полягає внесок авторів у вирішення розглядуваної нами наукової проблеми. Водночас зауважуємо, що відсутнє сутнісне розмежування між «підставами», «чинниками», «принципами», «критеріями» криміналізації, по-друге, терміни «криміналізація» і «соціальна зумовленість» використано як синоніми; *по-третє*, не запропоновано цілісної системи відповідних обставин і їх повного переліку.

А. М. Орлеан у науковій статті «Соціальна та кримінологічна зумовленість криміналізації торгівлі людьми» [4] відзначив, що криміналізація торгівлі людьми була проведена без перевірки на відповідність кримінально-правової заборони цього явища розробленим наукою правилам. Причинами визнання злочинними діянь, які раніше не були кримінально караними, пише А. М. Орлеан, кримінологи спрощено називають: а) підвищення суспільної небезпеки певних діянь; б) необхідність усунення прогалин законодавства; в) появу нових суспільних відносин, що потребують охорони за допомогою норм кримінального права. Остання з названих причин, на думку дослідника, покликана до життя кримінально-правову заборону торгівлі людьми. Крім того, А. М. Орлеан вказує на необхідність виокремлення підстав та принципів криміналізації і стосовно торгівлі людьми виділяє три підстави: 1) достатньо високий ступінь суспільної небезпеки діяння; 2) негативна динаміка; 3) наявність умов вчинення злочину, котрі неможливо усунути без застосування кримінальної відповідальності [4, 99-102]. Проте надалі автор розглядає наявність міжнародно-правових зобов'язань України з криміналізації торгівлі людьми та необхідність кримінально-правової гарантії охорони конституційних прав та установлень, після чого робиться загальний висновок про визнання підстав настільки вагомими, що протидія цьому явищу без кримінально-правових заходів виявилась неможливою [4, 103-104]. Отже, згідно з позицією науковця, міжнародно-правові зобов'язання та необхідність кримінально-правової гарантії охорони конституційних прав та установлень є складовими третьої підстави (наявності умов вчинення злочину, котрі неможливо усунути без застосування кримінальної відповідальності). Такий підхід не є традиційним у науці, а тому варто було б навести аргументи на його користь, чого, на жаль, у науковій статті не зроблено.

Відзначаючи, що у с. 149 КК не повністю були втілені міжнародно-правові зобов'язання України щодо криміналізації рабства і работоргівлі, автор дійшов висновку, що у законодавця були всі підстави для криміналізації торгівлі людьми [4, 103; 4, 107]. Не заперечуючи проти цього висновку, відзначимо невизначеність термінології, адже при характеристиці першої підстави визначено, що «це, по суті, найголовніший з критеріїв криміналізації» [4, 100], тобто слова «підстави» і «критерії» використовувалися ним як синоніми, з чим навряд чи можна погодитись, оскільки вони мають різний зміст. Поряд з підставами криміналізації дослідник пропонує виділяти також її принципи, які, слідом за О. І. Квробеєвим (котрий, до речі, іменував їх «факторами»), А. М. Орлеан поділяє на три групи: юридико-кримінологічні, соціально-економічні, соціально-психологічні. Стосовно предмета дослідження науковець розглянув: можливість впливу на суспільно небезпечні діяння за допомогою кримінально правових заходів (1); процесуальну здійсненність переслідування (2), домірність санкції та економії репресії (3) – принципи першої групи; суттєву моральну і матеріальну шкоду, що спричиняє діяння (4); перевагу позитивних наслідків криміналізації над негативними (5); наявність матеріальних ресурсів для реалізації кримінально-правової заборони (6) – друга група; достатній рівень суспільної правосвідомості і психології (7); наявність історичних традицій (8) – третя група. Проведений аналіз дав науковцеві змогу дійти висновку, що повністю враховано при криміналізації торгівлі людьми всі принципи, крім (3), який, на його думку, частково було порушено законодавцем. Зокрема, правник зазначає, що для дотримання принципу домірності санкції та економії репресії доцільно незначно (на 1-2 роки) зменшити строки позбавлення волі за кваліфіковані склади торгівлі людьми, а також передбачити в основному складі злочину альтернативне покарання у виді обмеження волі. Не вдаючись до сутнісної оцінки цих пропозицій, вважаємо за можливе зауважити, що названий принцип має враховуватися під час пеналізації злочинів, якій в науці присвячується спеціальна теорія, яка виходить за межі теорії криміналізації, в рамках якої, судячи з назви наукової статті, проводить своє дослідження А. М. Орлеан. Стосовно суттєвої моральної і матеріальної шкоди, що спричиняє діяння (принцип (4)), вважаємо, що вона є складовою однієї з підстав криміналізації, названих дослідником, а саме – суспільної небезпечності. Зміст останньої в науці традиційно розкривається саме через шкоду, яку спричиняє діяння. Тому, якщо діяння не спричиняє суттєвої шкоди, його не можна вважати суспільно небезпечним, тобто відсутня найголовніша із підстав криміналізації, а в такій ситуації про дотримання

принципів годі й казати.

Проведене дослідження дало змогу А. М. Орлеану дійти висновку, що, по-перше, криміналізація торгівлі людьми була своєчасним, закономірним і соціально обумовленим кроком, по-друге, під час цього було дотримано більшість з відповідних принципів. Водночас дослідник зазначив про необхідність: 1) виділення окремого різновиду торгівлі людьми – продаж людини у стан фактичного рабства (работоргівля) та 2) перегляду кримінально-правової норми у бік зменшення строків позбавлення волі, а також доцільності введення альтернативного покарання у виді обмеження волі [4, 107–108].

Таким чином, науковець комплексно проаналізував причини, підстави та принципи криміналізації торгівлі людьми і тим самим зробив найбільший внесок у вирішення наукової проблеми у розглядуваний період. Водночас слід зазначити, що назва його наукової статті: «Соціальна та кримінологічна зумовленість криміналізації торгівлі людьми», орієнтує на те, що поряд із соціальною зумовленістю окремо існує ще кримінологічна. Однак під час розгляду підстав криміналізації правник звертає увагу в тому числі і на юридико-кримінологічні, з чого випливає справедливий висновок, що кримінологічна обумовленість є однією з складових соціальної.

Висновки. Підводячи підсумок доробку вчених у вирішення проблеми соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за торгівлю

людьми, вважаємо за можливе відзначити:

науковці в своїх дослідженнях писали про різну кількість обставин, необхідних для визнання відповідної норми соціально обумовленою: В. А. Підгородинський – 3, О. В. Наден – 5, А. М. Орлеан – 8 (які об'єднуються у три групи), В. С. Батиргареева, Д. О. Гармаш, О. М. Лемешко – 10, водночас всі вони згадували про історичні, міжнародно-правові й порівняльно-правові;

лише А. М. Орлеан окремо проаналізував причини, підстави та принципи криміналізації торгівлі людьми, поділяючи прогресивну, на наш погляд, ідею Г. А. Злобіна стосовно необхідності самостійного розгляду цих понять;

було зроблено обґрунтований висновок щодо необхідності існування у кримінальному законодавстві норми, яка передбачає відповідальність за торгівлю людьми, і водночас щодо неврахування у ст. 149 КК України в редакції від 5 квітня 2001 р. окремих обставин, що визначають соціальну обумовленість. Останнє було підтверджено законодавцем, який у Законі України № 3316-IV від 12 січня 2006 р. виклав ст. 149 КК у новій редакції.

Перспективами подальших розвідок є вивчення досвіду науковців інших часів для дослідження соціальної обумовленості чинного кримінального законодавства щодо протидії торгівлі людьми, а також використання цього досвіду в процесі формування сучасної теорії криміналізації суспільно небезпечного діяння.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Підгородинський В. А. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми за кримінальним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / В. А. Підгородинський. – Одеса : Одеська нац. юрид. акад., 2005. – 19 с.
2. Наден О. В. Торгівля жінками як кримінально-правова та соціальна проблема сучасності : монографія / О. В. Наден. – К. : Атіка, 2004. – 288 с.
3. Протидія організованій злочинності у сфері торгів-

лі людьми / В. С. Батиргареева, В. І. Борисов, Д. О. Гармаш та ін. ; за заг ред. В. І. Борисова, Н. О. Гурової. – Х. : Одисей, 2005. – 288 с.

4. Орлеан А. М. Соціальна та кримінологічна зумовленість криміналізації торгівлі людьми / А. М. Орлеан // Наукові записки. Право, економіка, гуманітаристика. – 2005. – № 1(2). – Х. : ХЕПУ, 2005. – С. 99-108.

Пашченко А. А. История исследования социальной обусловленности уголовной ответственности за торговлю людьми в Украине (2001-2005 гг.)

Публикация посвящена анализу научных взглядов на проблему социальной обусловленности уголовной ответственности за торговлю людьми в Украине. Рассмотрены точки зрения правоведов относительно социальной обусловленности нормы, предусмотренной ст. 149 УК Украины в редакции от 5 апреля 2001 г. Установлено, что необходимость изменения редакции названной статьи УК в 2006 г. была вызвана тем, что законодатель не учел некоторые обстоятельства социальной обусловленности.

Ключевые слова: уголовная ответственность, закон об уголовной ответственности, социальная обусловленность, криминализация, торговля людьми

Pashchenko Olexandr. The history of the study of social conditionality of criminal responsibility for people trafficking in Ukraine (2001-2005)

The publication is devoted to the analysis of scientific views regarding the problem of social conditionality of criminal responsibility for trading people in Ukraine. The standpoints of legists are considered in relation to the social conditionality of norm, envisaged by the Article 149 of the Criminal Code of Ukraine of April, 5 2001. It is uncovered that the necessity of change of the marked article of Criminal Code of Ukraine in 2006 was caused exactly by inconsideration by the legislator some of circumstances of social conditionality.

Key words: criminal responsibility, law on criminal responsibility, social conditionality, criminalization, trading people